

СЛОВЕНСКИ ЕЛЕМЕНТИ У РОМАНИМА АЛФОНСА ДОДЕА И РЕЦЕПЦИЈА ОВОГ ФРАНЦУСКОГ ПИСЦА У СРБИЈИ

Сажетак: Овај рад разматра популарност француског писца Алфонса Додеа у Србији. Доде уноси „илирске“, тј. словенске елементе у своје романе: *Краљеви у изгнанству* и *Тартарен Тарасконац*. Народна поезија, песме и игре са Балкана, заузимају значајно место у овим романима. То су појединости које дају „словенску боју“. У Србији су већ проучавани „илирски“ елементи у делима француског писца Алфонса Додеа. Милан Ћурчин је у *Летопису Матице српске* 1913. године написао студију *Доде и илирство*, професор Милан Марковић објавио је два истраживања на ову тему: *Црногорац Алфонса Додеа и Један Додеов југословенски роман*, а др Михаило Павловић је написао кратку студију: *Југословенски елементи у Додеовим Краљевима у изгнанству. Порекло и транспозиција*. Дошли смо до закључка да је Доде у Србији био веома популаран писац крајем деветнаестог и почетком двадесетог века, који је стекао симпатије наше читалачке публике. Његова дела су објављивана у нашим књижевним часописима. Овај рад би требало да да мали допринос проучавању француско-српских књижевних и културних веза.

Кључне речи: Алфонс Доде, француска књижевност, словенски извори, илирски, Балкан

1. Француско-српске књижевне и културне везе у деветнаестом веку и у првој половини двадесетог века

У француској књижевности постоји дуга и богата „српска или балканска“ традиција која почиње у средњем веку захваљујући француским путописцима и хроничарима који обилазе Балкан. Алфонс Доде, француски писац деветнаестог века, наставља ову традицију. У време кад Алфонс Доде улази у француску књижевност (седамдесетих година деветнаестог века), односи између Француске и Србије били су доста развијени, иако је кнез Милан водио аустрофилску политику, а радикали изражавали русофилске и славенофилске тенденције. Утицај француског капитала у Србији био је јак већ крајем деветнаестог века, а од 1903. до 1914. године Француска је финансирала и давала зајмове за покриће трошкова проузрокованих балканским ратовима. Почев од 1903. године са династичком променом у Србији и заменом мање-више про-

аустријске политике франкофилском, везе између Француске и Србије јачају у свим областима, па и у културној.¹ Балкански ратови (1912–1913) догађај су који привлачи пажњу целе Европе, па, разуме се и Француске као велике силе заинтересоване за подручје које је у питању, а Први светски рат представља кулминацију француско-српског савезништва и свега што такво зближавање доноси са собом. Период између два светска рата такође је време блискости, пре свега међудржавне, али и сваке друге. Утицај Француске осећа се у свим доменима: идеолошком, политичком, књижевном и научном. Крај деветнаестог и почетак двадесетог века је време ширег упознавања са француском књижевношћу уопште. Наши писци тога времена, па и њихови савременици – књижевни критичари, осећају се посебно привучени француском књижевношћу с краја деветнаестог и почетка двадесетог века.

Почетком двадесетог века млада српска држава морала је да у Европи, међу великим народима, потражи заштитника. Била је то Француска, земља која је позивала на збацивање насиља, на братство и једнакост.

За француско-српске везе у двадесетом веку може се рећи да се, у позитивном смислу, мењају више квантитативно него квалитативно, јер, као раније, постоје све врсте узајамности, само се оне продубљују, проширују, интензивирају у свим областима.² Универзитет у Београду постаје почетком двадесетог века средиште брижљивог проучавања светске, па самим тим и француске књижевности. Са доласком Богдана Поповића, затим Павла Поповића и Јована Скерлића на Универзитет у Београду, француска књижевност добија посебну пажњу, а гледишта, теорије и оцене истакнутих француских писаца, књижевних историчара и теоретичара, изучавају се и оцењују. Француској књижевности у то време посвећује се велика пажња: превод се француски писци, објављују студије из француске књижевности, а код читалачке публике се буди велико интересовање за француску књижевност. Часописи који су излазили у Србији крајем деветнаестог века и у првој половини двадесетог (*Летопис Матице српске*, *Отаџбина*, *Зора*, *Вила*, *Босанска вила*, *Српски књижевни гласник*), били су наш сусрет са француском књижевношћу. Преводиоци и критичари окупљени око часописа дали су вредан допринос осветљавању појединих француских писаца и литерарних трендова у француској књижевности. Они су значајно допринели европеизацији наше књижевности и културе, њеном укључивању у европски контекст.

Поједине појаве у књижевности није могуће потпуно разумети ако их не посматрамо и изван оквира појединих националних литература, интралитерарно и интерлитерарно, полазећи од узајамне повезаности литературе на различитим језицима.

О француско-српским културним и књижевним везама у нас сведо-

¹ Попов, Чедомир, Ђорђевић, Димитрије. 1983. *Историја српског народа 4. књига*. Београд: Српска књижевна задруга, стр. 119.

² Павловић, Михаило. 1996. *У двоструком огледалу. Француско-српске културне и књижевне везе*. Београд: Просвета.

чи бројна литература. Навешћемо само неке радове: Михаило Павловић: *У двоструком огледалу: француско-српске културне и књижевне везе; Још о словенској антитези Виктора Игоа и уопште; Гијом Аполинер и Југословени; Пол Фева, Ен Редклиф, Шарл Нодје у Југославији, Миленко Веснић Виктор Иго и Срби, Паулина Лебл Виктор Иго у српској књижевности, Ханифа Капиџић Османагић Српски надреализам и његови односи са француским надреалистима, Владета Кошутић Парнасовци и симболисти у Срба, Љубиша Манев Жан Жак Русо код Срба, Љиљана Глумац Томовић Француски класичари на српскохрватском језичком подручју, Јелена Данић-Станојевић Одјек идеја и стваралаштва Виктора Игоа у делима наших писаца до 1914, Милош Савковић Утицај француског реализма на српскохрватски роман, Доде у српскохрватској књижевности, Зола у српскохрватској књижевности, Милан Марковић Црногорац Алфонса Додеа, Милан Ђурчин Доде и илирство, Васа Стајић Анатола Франс у нас, Владимир Божовић Ламартин и Срби.*

Рецепција француског писца Алфонса Додеа у Србији

Крајем деветнаестог и почетком двадесетог века у Србији постоји велико интересовање за француску књижевност. Осврнућемо се на рецепцију једног од француских писаца, Алфонса Додеа, који је у Србији био толико популаран крајем деветнаестог и почетком двадесетог века, да му се приписивало и то да у својим романима пише о нама, Словенима. То је још више повећало интересовање у Србији за овог француског писца.

Код нас су већ проучавани „илирски“ елементи у делима Алфонса Додеа. Милан Ђурчин је написао студију *Алфонс Доде и илирство у Летопису Матице српске* 1913. Милан Марковић је објавио два истраживања на ову тему: у *Летопису Матице српске* је објавио текст *Црногорац Алфонса Додеа*, а у *Страном прегледу* је написао студију *Један Додеов југословенски роман*, а др Михаило Павловић се касније осврнуо на ову тему и написао: *Југословенски елементи у Додеовим „Краљевима у изгнанству“*.

У другој половини деветнаестог века српска романтичарска књижевност која је била под немачким и мађарским утицајем окренула се руском реализму, а седамдесетих година деветнаестог века код нас почиње интересовање за француску књижевност, па су наши књижевни листови пуни превода дела француских писаца. Међутим, није било никакве систематичности приликом објављивања дела из француске књижевности. По речима Душана Матића, „код нас француски писци се нису појављивали по својим историјским редом, ни по својим вредностима. Почетком овог века Скерлић је најозбиљније писао да је Алфонс Доде раван Шекспиру и Молијеру, те је почело масовно превођење његових дела. Та чињеница још више добија на значају ако узмемо у обзир код нас још није превођен ни Стендал ни Балзак, а да не говоримо о писцима много вреднијим од Додеа, који су у његово време већ имали и своје име

и своју вредност... Тај феномен да један писац из једне друге земље, исувише видљив и по неким особинама близак, брзо прелази из једног језика у други, док много већи писци његовог језика остају неприступачни језику на којем се он преводи, извор је споразума, али и раскршће неспоразума између литература на различитим језицима“.³

Скерлић је још тврдио да је „Доде био човек чији је дух и таленат био безмерно сложен и разнолик, који је имао способности да задовољи све укусе, да намири све разноликости, све естетичке потребе људске. Он је имао и лаке веселости и здрава смеха, и топле нежности и светлих суза, и милостиве ироније, и нештеднога сарказма, и дубоког песимизма и оптимизма једнога вишега духа... има писаца којима се човек диви и писаца које човек воли; Алфонс Доде је писац коме се, у исти мах, и диви и који се воли“.⁴ И Богдан Поповић је изузетно ценио овог француског писца. По његовим речима после Додеовог *Набоба* „човек остаје узбуђен, потресен, као после стварног догађаја“. Такође је мишљења да „у *Кози господина Сегена* има више осећања и мисли него у огромним *Јадницима*“.⁵ Тако би, према мишљењу Богдана Поповића, Доде био већи писац од Виктора Игоа. Поповићева делатност је била врло значајна за европеизацију наше књижевности и културе, њено укључивање у европски контекст, па је његово мишљење о писцима било значајно за њихову популарност у Србији. Било је то време када су постојале велике симпатије код наше читалачке публике према француској књижевности, а посебно према Алфонсу Додеу. Једноставно, почевши од 1878. године, када је Додеов роман *Фромон млађи и Рислер старији* први пут преведен код нас у Новом Саду, а те исте године и у Загребу, превод Додеових дела тече као „бујица“. После *Фромона* и *Рислера* преведени су *Краљеви у изгнанству* (1881), *Приповетке* (1881), *Низ одабраних прича* (1883), *Тартарен из Тараскона* (1884), *Сафо* (1884) и други. Додеове приповетке су често прештамповане, нпр. приповетка *Последњи час* је пет пута публикована од 1878. до 1888, што је тада било много, с обзиром на нашу слабу преводачку књижевност. По речима Милоша Савковића, свака година доносила нам је најмање по четири Додеове приповетке, а било је плодних година које су доносиле по петнаест.

Доде је био присутан у свим нашим књижевним новинама и часописима који су излазили крајем деветнаестог и у првој половини двадесетог века: у *Српском књижевном гласнику*, *Бранковом колу*, *Зори*, *Босанској вили*, *Летопису Матице српске*, *Страном прегледу*... Тако је у периоду од 1901. до 1914. у првој серији *Српског књижевног гласника* Доде био присутан 16 пута, било да су превођени његови романи и приповетке, или да су о њему писали наши књижевни критичари, а да други француски писци нису ни били превођени.

Позоришта у Београду, Новом Саду, Нишу и Скопљу приказивала су његове представе. Тако нпр. комад *Фромон и Рислер*, као драма у пет чинова,

³ Матић, Душан. 1966. Још једном о роману. *Летопис Матице српске* 397, 255.

⁴ Скерлић, Јован. 1964. *Писци и књиге*. Београд: Просвета.

⁵ Поповић, Богдан. 1901. Цртице. *Српски књижевни гласник* 3.

ушао је у репертоар нашег позоришта веома рано након превода. Премијера је била 1887. године у Народном позоришту у Београду. Народно позориште у Новом Саду приказало је ову драму 1900. године.

Један од разлога оволиког интересовања за превод Додеових дела је тај што са њим у нашу критику улази прво уметничко схватање реализма. Међутим, Доде је мање код нас служио за теорисање, а више за читање. Он је много више превођен и читан, него што су о њему расправљали књижевни критичари. Једноставно, био је симпатичан тадашњој књижевној публици. Највише је превођен крајем деветнаестог и у првој половини двадесетог века.

2.1. Додеова политичка и социјална мисија у Србији

Пре него што је учестало превођење Додеових дела код нас, њему је било суђено да прође истим путем којим и Виктор Иго. И он је морао да у Србији изврши извесну социјалну, па чак и политичку мисију. То није нимало чудно, јер је и после 1880. године било људи који су књижевност посматрали са извесног социјалног гледишта и оних који су били оријентисани на борбу против кнеза Милана. Данас не би било тешко тврдити да је превод Додеовог романа *Краљеви у изгнанству* имао изванредан политички значај, тврди Милош Савковић.⁶ Неколико чињеница упућују нас на то: године 1881. изашао је непотписани српски превод *Краљева у изгнанству*. Преводилац је анониман и остао је у оно доба непознат. Да ли је имао разлога да се крије? Имајући у виду друштвено-политичку и историјску страну Додеовог дела, издавач су се њиме послужили у сврху антимонархистичке и антиобреновићевске борбе, осам година пре абдикације краља Милана. Превод је штампан ван реакционарне и монархистичке Србије. У часопису *Рад* уредник Пера Тодоровић, под псеудонимом Меноти Алегрини, развија поводом Додеовог романа читав републикански манифест препун гнева и сарказма. Уредник *Рада* је тако Додеу натоварио читаву политичку мисију у Србији. Др Михаило Павловић каже да је аутор превода *Краљеви у изгнанству* Ђорђе Поповић – Даничар.⁷ Савковић истиче сличност између Додеовог Кристијана II и краља Милана, не губећи из вида, као што се дешавало да краљ Милан абдицира неколико година после објављивања Додеових *Краљева*. Наводи и разлике: српски краљ Милан воли да влада, а Кристијан зазире од престола.⁸ Аутор студије с разлогом верује да је превод *Краљева у изгнанству* био за радикале начин да жигосу краља Милана и да му „запрете прогонством“. У студији је такође реч о републиканском приказу романа Пера Тодоровића у *Раду*.

⁶ Савковић, Милош. 1928. Доде у српскохрватској књижевности. *Српски књижевни гласник* 23.

⁷ Павловић, Михаило. 1974. *Југословенски елементи у Додеовим краљевима у изгнанству. Порекло и транспозиција*. Београд: Анали Филолошког факултета.

⁸ Савковић, Милош. 1928. Доде у српскохрватској књижевности. *Српски књижевни гласник* 23.

3. Илирски, тј. словенски елементи у додеовим романима

Године 1913. Милан Ђурчин у тексту *Доде и илирство* каже да су у Додеовом роману *Краљеви у изгнанству* главни јунаци Илири, да се ту помињу гусле и илирске народне песме. По речима Ђурчина, Доде је „одличан писац, а тако фино књижевно дело као што је овај његов роман, је под утицајем илирства и наших народних песама и то још у години 1879, на сто година од Гетеовог превода Хасанагинице“.⁹ Он даље тврди да не може бити сумње да је Доде бар отприлике морао знати ко су то Срби и Хрвати. Међутим, његова Илирија ни у каквој вези не стоји са Србијом, него се ограничава на данашње српско-хрватске крајеве у Аустрији и то на Наполеонову и аустријску покрајину Илирију.

Ђурчин тврди да је Доде имао прилике да чује о нашој народној књижевности, за коју се занимао као и толики француски писци пре њега. Али, у роману има и доста произвољних чињеница. И српски преводилац овог романа (Ђорђе Поповић Даничар), који је преведен годину дана после оригинала, није се могао уздржати, већ је констатовао: „Види се да поштовани француски писац није видео наше Далматинце, кад им одело народно назива турским, а опанке им даје од овчје коже са сламним узицама“.¹⁰ Ђурчин је мишљења да је Доде, осим старијих писаца и њихових извора, морао имати и новије изворе. Тако се, нпр. песма о Малом Радојици, којој додељује тако важну улогу у животу Илираца, не помиње ни код Фортиса, ни код Меримеа, чије је изворе Доде користио.

Идеја да се у књижевност, првенствено у роман и драму, унесе историја декаденције једног краљевства или краљевске куће, увек је привлачила писце. Али је Доде у *Краљевима у изгнанству* неоспорно показао један нов правац којим ће поћи низ писаца кроз предео „опустошен несрећом и владарском немоћи“. Алфонс Доде је свој роман назвао „роман из модерне историје“.

Године 1934. у *Страном прегледу* професор Милан Марковић даје подробан приказ Додеових *Краљева* са посебним освртом на њихове илирске елементе. Наиме, у тексту *Један Додеов југословенски роман*¹¹ Марковић тврди да је роман *Краљеви у изгнанству* заправо тај Додеов југословенски роман, и да Доде са пуно симпатија говори о нама. У исто време, то је роман у коме је Доде показао „своје ретке и сјајне особине уметника“. По речима Марковића, Доде је своје дело назвао „роман из модерне историје“.¹² Он то заиста и јесте ако се историјски роман узме у широком значењу те речи. *Краљеви у изгнанству* јесу, пре свега, и чини нам се да је то прави предмет Додеовог романа, историја једне болне декаденције читавог народа настале после одласка његовог вође, немоћног да се одржи на престолу, јер је напустио здраве принципе народ-

⁹ Ђурчин, Милан. 1913. Доде и Илирство. *Летопис Матице српске*.

¹⁰ Исто.

¹¹ Марковић, Милан. 1934. Један Додеов југословенски роман. *Страни преглед*.

¹² Исто.

ног и демократског напретка, по речима Марковића. Доде је желео да каже да опадање владалачке моћи настаје оног тренутка кад круна напусти моралне принципе. Француски писац није могао изабрати за свој роман бољу средину од оне коју му пружа Париз. Ту, у француској престоници, најчешће су се чули последњи ропци краљевства које умире. За нас је најважније, тврди Марковић, што су *Краљеви у изгнанству* један југословенски роман Алфонса Додеа. Ова краљевска драма дешава се у Паризу, али су јунаци, у најмању руку најглавнији, Југословени или Илири. У роману има пуно сећања из наше земље, а песма о Малом Радојици очевидно је и на Додеа оставила дубок утисак; он се враћа на њу у два маха. „Да ли је лепота наше народне поезије донекле допринела да Доде напише *Краљеви у изгнанству*, или бар да им да ону форму коју имају“, пита се Милан Марковић, а притом тврди да је Доде желео да се изблиза упозна са земљом из које су дошли његови „прогнани краљеви“ и читао је прилично, што сведоче обавештења о нама којих је, видели смо, пуно у његовом роману. „У сваком случају ми великом француском писцу дугујемо много што је онако изречно говорио о нама у једном од својих најбољих дела“, закључује професор Марковић. Марковић наводи да се код нас и данас верује да је Доде мислио на краља Милана док је писао свој роман. То је историјски немогуће, јер су *Краљеви у изгнанству* објављени 1879, у доба кад је краљ Милан био још увек на престолу. Само је донекле тачно да је Доде унео по нешто из живота краљева који су у изгнанству живели у Француској. Занимљив је и опис певања уз гусле: „Бледи и неми, сви Илирци, људи и жене, слушали су како „одјекују под небом изгнанства“ звуци њихове народне песме. Овај позив гусала, који је у дну салона оркестар тихо пратио, сличан шапутању таласа...“. У књизи *Србија-српски народ, српска земља, српска духовност у делима страних аутора*,¹³ каже се да се Доде највероватније инспирисао Кристијановим делом о Јадрану и Црној Гори, а прогнани краљ Кристијан други доста подсећа на Милана Обреновића. Мотив певања уз гусле Доде је свакако преузео од Шарла Иријарта, тврде аутори ове књиге. Треба напоменути да је дат и одломак из самог романа *Прогнани краљеви* у коме се говори о мучењу хајдука Радојице који је пао у турске руке. Милан Марковић такође тврди да је Доде писао о нама, то јест о једном нашем човеку у роману *Тартарен Тарасконац*. Наиме, др Милан Марковић у тексту *Црногорац Алфонса Додеа* који је објављен 1934. године у *Летопису Матице српске*, каже да се славни Тарасконац на броду којим је путовао за Африку упознао са „неким црногорским кнезом Гргуром“.¹⁴ Био је то врло леп човек, а уз то и врло образован, са знањем латинског језика. Он је стално цитирао Тацита, Хорација и коментаре Јулија Цезара. Причао је да је „потомак старе наследне лозе“, да су га браћа прогнала још док му је било десет година, због његових слободоумних начела. Добри Провансалац није ни сањао да има посла са најобичнијом пропалицом и пробисветом. Очевидно да Алфонс Доде

¹³ Дамјановић Р, Томић Н. 1997. *Србија-српски народ, српска земља, српска духовност*, Београд: Итака.

¹⁴ Марковић, Милан. 1934. *Црногорац Алфонса Додеа. Летопис Матице српске* 339.

није нашега земљака насликао најлепшим бојама и зато, када је роман *Тар-тарен Тарасконац*, врло брзо након објављивања дошао до руку Црногораца, изазвао је, каже Симо Матавуљ, „велику сензацију“. Роман је „немило дирнуо и господара и његову дјецу“. Симо Матавуљ наводи да му је „књегиња Милица говорећи о томе, са горчином рекла: Зар Доде није могао из наше земље што лепше изабрати него једног пустолова која се међу нама родио?“. Један Француз на Цетињу који је позајмио Сими Матавуљу Додоово дело, написао је: „У Црној Гори сваки је помало кнез Гргур“, по угледу на мото француског писца: „У Француској је свако помало кнез Гргур?“. Марковић напомиње да „овај писац претерује, јер је Доде најмање желео рећи да су сви Црногорци налик на пробисвета из његовог романа, нити је имао нешто против нас и Црногораца, како се мислило“.¹⁵

Као доказ за то да Доде није желео да нам се подсмева, наводи роман *Краљеви у изгнанству* где је Доде, по његовим речима, говорио о нама са симпатијама. А што се тиче кнеза Гргура из Црне Горе, он је заиста постојао, али под другим именом. Звао се, заправо назвао је себе Дука од Медана. Седамдесетих година крстарио је по Европи, где је чинио најневероватније подвиге. Алфонс Доде је „обесмртио“ нашег Дуку, тврди аутор овог чланка. А то што је француски писац изабрао ову загонетну и занимљиву личност међу људима, има и других разлога, по мишљењу проф. Марковића. Најглавнији је тај што је Алфонс Доде, писац из доба реализма, желео да се подсмехне лудовању романтичарске Француске за све што је егзотично и необично. А за Француску је био егзотичан и Балкан, не само Исток. Као доказ за то Марковић наводи чињеницу да су Румуни и Црногорци одушевљавали париске салоне, увек када би се појавили у својој живописној народној ношњи. Међу њима се једно време виђао и кнез Никола, који је дошао на међународну изложбу 1867, са свитом, исто тако одевен у црногорску ношњу. Њих је видео и млади Доде и учинили су му се смешни, као и све оно претерано одушевљење његових земљака за Балканце. И да би се томе подсмехнуо, дао је врло занимљив портрет кнеза Гргура из Црне Горе, закључује професор Марковић.¹⁶

4. Закључак

Можемо закључити да је Доде био веома популаран француски писац у Србији. Али, он код нас није прихваћен као политички писац, иако му се то у почетку приписивало, није имао велику „социјалну“ мисију; он је стицао наше симпатије само својим уметничким особинама. Његов неисторијски и непрограмски реализам, поетски и оригиналан, његова лирска опсервација, његов уметнички стил, утицали су на то да буде вољен сасвим независно од природ-

¹⁵ Исто.

¹⁶ Исто.

них наука, политичких потреба, натурализма и других програма. Једноставно, Доде је био симпатија наших људи од пера, наших читалаца, наших аутора уџбеника француског језика, као и наших ученика. Био је веома заступљен у гимназијским читанкама француског језика. Доде је и без помоћи критике постао љубимац наше публике. Додеов утицај је почетком двадесетог века био веома велики у нашој књижевности, јер је био многострук. Вршио се превођењем и читањем, вршио се на наше писце, на књижевне критичаре и на књижевни укус уопште. Роман и уметнички стил су код нас правилно схваћени управо захваљујући Додеу. Алфонс Доде је мање код нас служио за теорисање, а више за читање. Он је много више превођен и читан, него што су о њему расправљали књижевни критичари. А колико је Доде читан код нас крајем деветнаестог и почетком двадесетог века, може нам показати податак који је Јован

Скерлић дао за 1905. годину у тексту *Шта се чита у нашој Народној библиотеци?* По Скерлићевим речима, од великих писаца „западне лепе књижевности“ највише је читан Виктор Иго (узет 174 пута), затим долазе Ги де Мопасан (узет 146 пута), Алфонс Доде (узет 122 пута), Анатол Франс (узет 88 пута), Бајрон (узет 73 пута) итд. Скерлић оволику Додеову полярност објашњава тиме да се „чар Алфонса Додеа налази подједнако и у реализму и у верности извођења и у количини осећања које је он у своје дело уносио, у томе што се добро посматрана и јасно схваћена стварност преламала кроз једну лепу и устрепталу душу. Он је подједнако био далеко и од сувог и фотографског сликања праве истине, као и од болесне сентименталности и плитког романтизма“.¹⁷

О рецепцији француског писца Алфонса Додеа у Србији најбоље говори Милош Савковић. Он у свом тексту *Доде у српскохрватској књижевности* истиче да је Доде, било преко немачке, било преко француске критике, у српскохрватској књижевности заузео једно од првих места. Он је највише учинио за образовање реалистичког укуса код српскохрватске публике. С друге стране, Додеов роман *Краљеви у изгнанству* се показао као згодно средство за критику монархије.¹⁸ Али, кад се изузме „несрећни случај“ са Додеовим *Прогнаним краљевима*, сав утицај је код нас књижевни. Он је стварао књижевни укус и служио уметничком уживању. Додеу није било потребно да га коментаришу и представљају. Његова дела су га сама приказала. То и јесте разлог што се српска критика привидно мало бавила њиме. Он је превођен и читан, а то је било много важније.¹⁹ Године 1883. *Вијенац* доноси велики приказ Додеових дела. Овај часопис истиче да је Доде пун „песничког духа“, а да га наша читалачка публика воли зато што није „натуралист, него је песник“.²⁰ Зато су писане честе паралеле између Додеа и Золе. Књижевна критика је посебно ценила Додеа због његовог стила. Каже се да Доде као уметник спада у најбоље. За Додеов језик се такође истиче да је

¹⁷ Скерлић, Јован. 1903. *Предговор за „Приповетке Алфонса Додеа*. Београд.

¹⁸ Савковић, Милош. 1928. Доде у српскохрватској књижевности. *Српски књижевни гласник* 23.

¹⁹ Исто.

²⁰ Исто.

мелодичан, пун нијанси и трептаја. Доде је објављиван како у нашим књижевним часописима, тако и у политичким, информативним, дневним новинама. У почетку преводи нису били понајбољи, о чему се касније расправљало у самим часописима. С обзиром на то да су се многа значајна остварења, у целини или делом, најпре појављивала у књижевним часописима, књижевна периодика је у ствари показивала стање књижевности у Србији. Као песник, имао је дар за имагинацију, а као романсијер, дух за посматрањем. Милош Савковић у својој дисертацији *Утицај француског реализма на српско-хрватски роман* пише о француско-српским књижевним и културним везама. У првом делу дисертације пише о политичком и социјалном животу у српско-хрватским земљама у деветнаестом веку, о романтизму, о претечама реализма, о Игоу, о Додеу, Балзаку, Стендалу, Флоберу, Мопасану и њиховом утицају на наше писце. Као што видимо, Доде је служио и као модел за писање нашим писцима.²¹

Литература

- Банићевић, Н. (1987). *Богдан Поповић и француска књижевност*. Београд: Стручна књига.
- Ибровац, М. (1902). Оцене и прикази. Алфонс Доде: Тартарен Тарасконац, *Српски књижевни гласник 1*.
- Матић, Д. (1966). Још једном о роману. *Летопис Матице српске 397*.
- Марковић, М. (1934). Црногорац Алфонса Додеа. *Летопис Матице српске*.
- Марковић, М. (1934). Један Додеов југословенски роман. *Страни преглед*.
- Марковић, М. (1947). Alphonse Daudet et les Serbes. *Revue de la litterature comparee 4*.
- Павловић, М. (1974). *Југословенски елементи у Додеовим краљевима у изгнанству*. Београд: Анали Филолошког факултета.
- Павловић, М. (1996). *У двоструком огледалу. Француско-српске културне и књижевне везе*. Београд: Просвета.
- Павловић, М. (1982). *Југословенске теме у француској прози*. Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Палавистра, П. (1966). *Књижевна критика*. Београд: Нолит.
- Попов, Ч., Ђорђевић, Д. (1983). *Историја српског народа*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Поповић, Б. (1901). Књижевни листови. *Српски књижевни гласник 1*.
- Поповић, Б. (1927). Спорна места у преводима. Једна Додеова реченица. *Страни преглед*.
- Поповић, Б. (1927). *Огледи из књижевности и уметности. Тер Борх*. Београд.
- Савковић, М. (1928). Доде у српскохрватској књижевности. *Српски књижевни гласник 28*.

²¹ Савковић, Милош. 1935. L'influence du realisme francais dans le roman serbo-croate. Paris: Champion.

- Савковић, М. (1927). Золин удео у српско-хрватском натурализму. *Српски књижевни гласник* 22.
- Савковић, М. (1935). *L'influence du realisme francais dans le roman serbocroate*. Paris: Champion.
- Скерлић, Ј. (1964). *Писци и књиге 4*. Београд: Просвета.
- Скерлић, Ј. (1903). *Предговор за Приповетке Алфонса Додеа*. Београд.
- Скерлић, Ј. (1905). Оцене и прикази. Набоб. *Српски књижевни гласник* 16.
- Скок, П. (1939). *Француска књижевност деветнаестог и двадесетог вијека*. Загреб.
- Старчевић, Т. (1901). Оцене и прикази. Фромон и Рислер. *Српски књижевни гласник* 3.
- Томовић Глумац, Ј. (1991). *Француски класичари на српскохрватском језичком подручју*. Београд: Научна књига.
- Ћурчин, М. (1913). Доде и илирство. *Летопис Матице српске*.
- Цакула, Б., Новаковић, Ј. (1981). *Француска књижевност 3*. Сарајево: Светлост, Београд: Нолит.

Biljana Ristić

LES ELEMENTS „SLAVES“ DANS LES ROMANS D'ALPHONSE DAUDET ET LA RECEPTION DE CET ECRIVAIN FRANCAIS EN SERBIE

Resume: Dans la litterature francaise existe une longue et riche tradition „serbe ou balcanique“, qui commence par les voyageurs et les chroniqueurs du Moyen age qui visitent les Balcans. Alphonse Daudet a continue a suivre cette tradition. Il donne un peu le cachet „illyrien“ dans ses romans: *Les rois en exil* et *Tartarin de Tarascon*. Certains personnages de ces romans portent la partie „slave“. La poesie populaire, les chants et les danses des Balcans occupent une place tres importante dans ces deux oeuvres. On disait que certains personnages (le roi, la reine) portent un cachet slave. Ce sont les details qui contribuent a la couleur „slave“.

En Serbie on a deja cherche les sources „illyriens“ dans les romans d'Alphonse Daudet. Milan Ćurĉin a ecrit: *Daudet et Illirysme*, le prof. Milan Marković: *Le Montenegrin d'Alphonse Daudet* et Mihailo Pavlović: *Les elements slaves dans „Les rois en exil“ de Daudet*.

Alphonse Daudet etait tres populaire en Serbie. Il n'a pas ete accepte comme ecrivain politique et il n'a pas eu en ce sens une mission „politique“. Ce sont les qualites artistiques de son oeuvre qui attire l'attention d'un large public serbe. Il etait en Serbie un ecrivain „sympathique“.

Cet ouvrage devrait donner une petite contribution aux relations litteraires fransais-serbes.